

Áhrif ensku á málkunnáttu unglunga sem hafa lært íslensku sem fyrsta eða annað mál¹

Inngangur

Það að stórir hópar barna tali íslensku sem sitt annað tungumál (M2) er fremur nýtt fyrirbæri sem þó er komin nægileg reynsla á til að meta stöðuna. Þörf er á rannsóknum annars vegar til þess að styðja stefnumótun, en hins vegar er tví- og fjöltyngi barna á Íslandi athyglisvert í samanburði við önnur lönd vegna þess hversu skyndilega það hófst og þeirra sérstöku aðstæðna sem einkenna íslenskt málsamfélag. Íslenska er þjóðtunga Íslendinga og hefur að margra mati ómetanlegt menningarlegt gildi sem bókmenntamál um margar aldir. En á sama tíma er hún smátunga á heimsvísu og á í sífellt meiri samkeppni við ensku jafnvel á heimavelli, bæði á netmiðlum, í afþreyingarefni og sem viðurkennt tungumál í ýmsum greinum atvinnulífsins og við háskóla (Birna Arnbjörnsdóttir 2018), svo ekki sé nefnt að í auknum mæli reynist ómögulegt að fá afgreiðslu á íslensku í verslunum og á veitingastöðum. Meira en 10 ár eru síðan sýnt var fram á að íslensk börn hafa mismikið, en þó í sumum tilfellum umtalsvert, vald á ensku jafnvel áður en þau hefja að læra ensku í skóla (Samuel Lefever 2010). Þetta sýnir að vegna tilfallandi enskuílags (*e.*

1 Rannsóknirnar sem sagt er frá voru styrktar af RANNÍS með Verkefnisstyrk 152446-051, veittum höfundu.

incidental English exposure) sem einnig er þekkt að mismiklu marki í öðrum löndum (DeWilde, Brysbaert og Eykmans 2019) eru mörg íslensk börn að einhverju leyti tvítyngd. Margir ungir innflytjendur á Íslandi standa þá frammi fyrir því að læra þrjú tungumál samtímis fremur en tvö, þ.e. eigið móðurmál, íslensku, og ensku í ofanálag. Sum þeirra hafa jafnvel fleiri en þrjú, t.d. ef foreldrar tala sitt hvort móðurmálið. Hér verður sagt frá þremur greinum höfundar sem birtust í erlendum vísindaritum á síðasta ári (2021) og fjalla um íslensku-, ensku- og móðurmálskunnáttu M2 unglunga á Íslandi (Elín Þöll Þórðardóttir 2021a; 2021b; Elín Þöll Þórðardóttir og Guðlaugur Hávarðarson 2021).

Rannsóknir á íslenskukunnáttu M2 barna hafa stuðst við ýmis mælitæki, svo sem orðaforðapróf, lestrarpróf, margþætt málþroska-próf sem mæla orðaforða og málfræðiþætti, og sjálfspróttin mál-sýni, og hafa borið saman hópa barna með íslensku sem M1 og M2 á ýmsum aldri (t.d. Elín Þöll Þórðardóttir 2020, 2021a, 2021b; Elín Þöll Þórðardóttir og Anna Guðrún Júlíusdóttir 2013; Hjördís Hafsteinsdóttir 2020; Sigríður Ólafsdóttir o.fl. 2016). Þrátt fyrir þessa fjölbreytni í aðferðum ber niðurstöður að sama brunni og benda eindregið til þess að íslenskukunnátta M2 barna á Íslandi sé mun lakari en búast mætti við þegar tekið er mið af rannsóknum frá öðrum löndum, en af þeim má ætla að við lok barnaskóla sé enn marktækur munur á M1 og M2 hópum í máli samfélagsins og skólans sem nemi um einu staðalfráviki (sjá yfirlit í Elín Þöll Þórðardóttir 2020). Á Íslandi, hins vegar, mælist yfir helmingur M2 nema meira en tveimur staðalfrávikum fyrir neðan M1 jafnaldra (Elín Þöll Þórðardóttir 2020; Elín Þöll Þórðardóttir og Anna Guðrún Júlíusdóttir 2013) og að því leyti svipar þeim til tvítyngdra barna með marga áhættuþætti, svo sem barna flóttafólks sem býr við lítið fjárhagslegt og félagslegt öryggi og flytur oft milli staða (Jackson, Schatschneider og Leacox 2014). Slök íslenskukunnátta M2 barna á Íslandi kemur og fram í könnunum á námsárangri þeirra (OECD 2018) og í viðtalsrannsóknum (Gestur Guðmundsson 2013).

Máltaka barns er ávöxtur þess málsamfélags eða þeirra málsamfélaga sem það elst upp í, en magn og gæði samskipta barnsins við fólk sem talar hvert tungumál er sá einstaki þáttur sem langmest áhrif hefur á hversu hratt og vel barnið nær tókum á hverju máli um

sig (Bedore o.fl. 2016; Elín Þöll Þórðardóttir 2011a; 2015; 2019; Hoff o.fl. 2012). Þannig læra tvítyngd börn hvort mál í hlutfalli við þann tíma sem þau verja í hvoru málumhverfi og hvorugt málið eitt sér endurspeglar heildarmálunnáttu þeirra. Þess vegna er t.d. ekki rétt að greina málþroskaröskun út frá kunnáttu á öðru tungumálinu einu sér með samanburði við eintyngd börn. Hins vegar þarf einnig að aðgæta hvort sá munur sem einatt kemur fram á M1 og M2 hópum í máli samfélagsins hafi áhrif á getu tvítyngdra og fjöltyngdra barna til að tjá sig og skilja aðra í daglegu lífi en það getur farið eftir ýmsu – ung börn stunda fremur einfaldar samræður og hafa þar að auki tímann fyrir sér til að bæta sig í þeim málum sem þau hafa mesta þörf fyrir, en með aldrinum eykst þörf á flókinni málkunnáttu. Þótt oft sé talað um fyrstu ár ævinnar sem mikilvægasta tíma máltökunnar, eða þau ár nefnd máltökuskeið sem skömmu síðar ljúki (t.d. Íslensk málnefnd 2021), getur slík umræða verið villandi þar sem gríðarlegar framfarir verða á skólaaldri og fram á fullorðinsár, bæði í orðaforða sem er grundvöllur að velgengni í námi (Sun og Nippold 2012), beygingarfræði (Elín Þöll Þórðardóttir 2016) og setningafræði (Frizelle o.fl. 2018; Nippold o.fl. 2005; Rioux og Elin Þöll Þórðardóttir 2022). Á unglingsárum skiptir málkunnátta sköpum um tækifæri til áframhaldandi náms.

Ljóst er að stór hópur M2 barna á Íslandi lærir ekki íslensku að því marki sem búast mætti við ef tekið er mið af M2 hópum í öðrum löndum. Þær rannsóknir sem hér er sagt frá kanna hvort ástæðuna megi rekja að hluta til mikillar enskunotkunar á Íslandi. Rannsóknir á enskukunnáttu Íslendinga hafa bent til þess að þrátt fyrir að enska sé viðurkenndur miðill í sumum geirum viðskipta, rannsókna og mennta hafi Íslendingar upp til hópa ekki þau tök á ensku sem þyrfti ef vel ætti að vera (Birna Arnbjörnsdóttir og Hafdís Ingvarsdóttir 2018). Aðrar rannsóknir á börnum og fullorðnu fólki sem hefur íslensku að móðurmáli hafa beinst að því hvort enskunotkun valdi því að regluverk íslenskrar tungu taki hraðari breytingum en fyrr (t.d. Sigríður Sigrúnardóttir og Iris Nowenstein 2021). En hvað um þá sem læra íslensku sem M2? Hér eru settar fram þrjár tilgátur um það hver áhrif aukinnar enskunotkunar gætu verið á þennan hóp:

Í fyrsta lagi má vera, hvað sem líður hraða málfræðibreytinga í íslenskri tungu, að það sé einfaldlega of mikið í ráðist að læra þrjú

tungumál samtímis og læra þau öll vel. Rannsóknir síðustu áratuga hafa sýnt að tvítyngd börn þurfa að eyða um helmingi vökustunda sinna í tilteknu málsamfélagi til þess að ná tókum á því máli innan svipaðra marka og M1 börn (Elín Þöll Þórðardóttir 2011; 2015; Hoff o.fl. 2012). Rannsóknir á þrítyngdum börnum eru færri en benda til þess að áhrif magns ílags séu svipuð og nú er vel þekkt um tvítyngi, en sé tímanum skipt í þrennt er minni tími fyrir hvert tungumál um sig (Mieszkowska o.fl. 2017) og meiri hætta á að ekkert eitt þeirra fái nægilegan tíma til að verða verulega sterkt. Enskunotkun gæti því haft gríðarleg áhrif á máltöku barna með því einu að taka tíma sem annars færi í að tala önnur tungumál og styrkja þau í sessi. Fyrsta rannsóknin sem sagt er frá kannaði málkunnáttu M1 og M2 unglunga.

Í öðru lagi gætu börn innflytjenda (og foreldrar þeirra) litið svo á að það sé óþarfa fyrirhöfn að læra íslensku þar sem nota meggi ensku í staðinn. Það hvort tungumál viðhelst í málsamfélögum (*e. language maintenance*) eða lýtur með tímanum í lægra haldi fyrir öðru tungumáli sem sækir á (*e. language shift*) getur ráðist af ýmsum þáttum, svo sem viðhorfi, stærð hvers málsamfélags, opinberum stuðningi, og þeim tækifærum sem tungumálið er talið veita til náms og starfa (Tawalbeh 2019). Þessir þættir hafa einkum verið skoðaðir í samfélögum þar sem tungumál tiltekins minnihlutahóps á í vök að verjast fyrir opinberu tungumáli meirihlutans (t.d. Prochazka og Vogl 2017; Skutnabb-Kangas 2008), en minna þar sem fjöltyngi er tilkomið vegna innflytjenda sem tala mörg tungumál. Með aukinni hnattvæðingu er hins vegar bent á að opinberum tungumálum smáþjóða geti staðið ógn af enskunotkun (Ehala og Niglas 2006). Lítið er vitað um það hvaða áhrif það hefur á börn að læra sem M2 opinbera þjóðtungu sem sjálfri er ógnað á þennan hátt. Önnur rannsóknin sem sagt er frá hér kannaði viðhorf M1 og M2 unglunga til íslensku og ensku.

Í þriðja lagi er hugsanlegt að M2 börn og unglingar veigri sér við að tala íslensku af ótta við að gera villur eða bera rangt fram. Ef svo er gæti enska komið sér betur í samskiptum enda M1 Íslendingar þar ekki á heimavelli heldur. Þá er hugsanlegt að M1 Íslendingar séu líklegri til að bregða fyrir sig ensku ef þeir merkja erlendan hreim hjá viðmælandanum, þ.á m. grunnskólakennarar (Aðalheiður Einarsdóttir 2016). Erlendur hreimur hefur verið viðfangsefni rann-

sókna á næmiskeiðum í máltöku (t.d. Flege o.fl. 2006; Abrahamsson og Hyltenstam 2009), en er yfirleitt ekki meðal þess sem kannað er þegar þörf M2 barna á séraðstoð í skóla er metin. Það að tala með erlendum hreim er ekki til marks um röskun af einu tagi, en þó er hugsanlega ástæða til að gaumgæfa hann vegna ýmiss konar mismununar sem honum tengist – t.d. þykja þau sem tala með erlendum hreim ekki jafn trúverðug og eru síður kölluð í atvinnuviðtöl (t.d. Schmid 2019). Jafnvel börn kjósa sér frekar sem leikfélaga börn sem tala hreimlaust (Souza, Byers-Heinlein og Poulin-Dubois 2013). Samt sem áður kemur sterkur hreimur sjaldan í veg fyrir að manneskjan sé auðveldlega skiljanleg (Munro og Derwing 1995). Þess vegna er það að þau sem tala með hreim séu litin hornauga klárlega tilkomið af fordómum. Þriðja rannsóknin beinist að hreimi M1 og M2 unglunga á íslensku og ensku.

1. Rannsóknin

1.1 Þátttakendur

Þátttakendur voru að mestu þeir sömu í rannsóknunum þremur: í fyrstu rannsókninni tóku þátt 50 unglingar í efstu bekkjum grunnskóla í Reykjavík (meðalaldur 14 ár), þar af 27 unglingar með íslensku sem M1, og 23 unglingar sem töludu annað móðurmál heima og íslensku sem M2. Móðurmál M2 hópsins voru fjölbreytt (bisaya, enska, franska, færeyska, lettneska, litháíska, pólska, portúgalska, rússneska, serbneska, slóvakíska, spænska, tælenska, ungverska, úkraínska og þýska). Í viðtalsrannsókninni tóku þátt 24 af M1 og 20 af M2 unglíngunum. Í rannsókninni á hreimi lágu fyrir gögn frá öllum 27 M1 unglíngunum og 21 M2 unglíngi, og við bættist þriðji hópur þátttakenda (10 unglingar með tvö fyrstu mál, 2M1) frá heimilum þar sem annað foreldrið talar íslensku. Upplýsingar um bakgrunn, fæðingarstað, almennan þroska og notkun hvers tungumáls frá fæðingu voru fengnar frá foreldrum og studdust við spurningalista sem notaðir hafa verið í mörgum fyrri rannsóknum (t.d. Elín Þöll Þórðardóttir 2011a).

1.2 Málkunnátta á tveimur og þremur tungumálum

Lögð voru fyrir stöðluð málþroskapróf á íslensku og ensku sem beinast að orðaforða í skilningi og tjáningu. Einnig voru notuð sjálfsprottin málsýni, en þau veita annars konar upplýsingar um málkunnáttu en formleg málþroskapróf.¹ Stærð orðaforðans er mikilvægur hluti málkunnáttu barna á öllum aldri, hann er nátengdur öðrum þáttum málkunnáttu þeirra (Milton 2010) og er oft notaður þegar málkunnátta tvítyngdra og eintyngdra barna er borin saman. Íslenskar og enskar mælingar voru gerðar með um viku millibili og aldrei af sama prófanda. Málþroskaprófin gefa af sér mælitölur þar sem stigafjöldi þátttakenda er metinn í samanburði við árangur M1 viðmiðunarhóps. Í mörgum fyrri rannsóknum á enskukunnáttu íslenskra barna eru notuð próf sem meta námsárangur í ensku með samanburði við námskrár og þann árangur sem ætlast er til að börn nái í ákveðnum bekkjum (t.d. Ásrún Jóhannsdóttir 2018). Hér var tilgangurinn hins vegar sá að kanna hversu sambærilegu málstigi unglingar hafi náð á málunum tveimur með því að bera saman hversu nálægt þeir standa jafnöldrum sem tala hvort mál um sig sem M1. Ekki var hægt að gera beinar mælingar á móðurmáli M2 þátttakenda vegna fjölda þeirra tungumála, en tvenns konar óbeinar mælingar voru gerðar: þátttakendur voru sjálfir beðnir að meta færni sína á íslensku, ensku og móðurmálinu (hvort þeir skilji, tali, lesi, og skrifi hvert mál: alls ekki, sæmilega, vel eða mjög vel). Þá voru foreldrar þeirra beðnir að meta færni barna sinna í íslensku og móðurmálinu á sama skala. (Nánar í Elín Þöll Þórðardóttir 2021a).

1.3 Viðhorf til íslensku og ensku

Viðtöl voru tekin við M1 og M2 unglingana þar sem spurt var hversu mikilvæga þau teldu íslensku vera fyrir sig, hversu mikilvæga þau

1 Á íslensku: Málþroskaprófið Milli mála (Elín Þöll Þórðardóttir 2011b), og Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT, Dunn og Dunn 1997) í íslenskrri þýðingu frá Greiningar- og ráðgjafarstöð Íslands með seinni viðbót á atríðum fyrir eldri þátttakendur (Elín Þöll Þórðardóttir 2008). Þetta próf var notað til samanburðar við sama próf á ensku með fyrirvara um minnkaðan áreiðanleika sem fylgir þýddum prófum. 2) Á ensku: PPVT (Peabody Picture Vocabulary Test, PPVT-3, Dunn og Dunn 2007), og EVT (Expressive Vocabulary Test, Williams 2007). Úr málsýnunum var fengin meðallengd segða (e. MLU, mean length of utterance), og fjöldi mismunandi orða sem notuð voru (e. NDW, number of different words).

teldu ensku, hvort erfitt væri að læra íslensku (M1 unglingar voru spurðir hversu erfitt þeir teldu það vera fyrir M2 nemendur). Um þetta var spurt vegna þess að oft kemur upp í fjölmiðlum og annarri umræðu sú skoðun að sérstaklega erfitt sé að læra íslensku og þess vegna ekki hægt að ætlast til þess að innflytjendur læri hana. Að lokum voru unglingarnir spurðir um framtíðaráform sín í því skyni að fá innsýn í það hvaða tungumál þeir hefðu mest not fyrir til lengri tíma. Unnið var úr viðtölunum með eiginlegum aðferðum (Braun og Clarke 2006). Einnig var niðurstöðum lýst megindlega með því að telja hversu mörg í hverjum hópi nefndu ákveðna þætti sem greindir höfðu verið. (Nánar í Elín Þöll Þórðardóttir 2021b).

1.4 Erlendur hreimur á íslensku og ensku

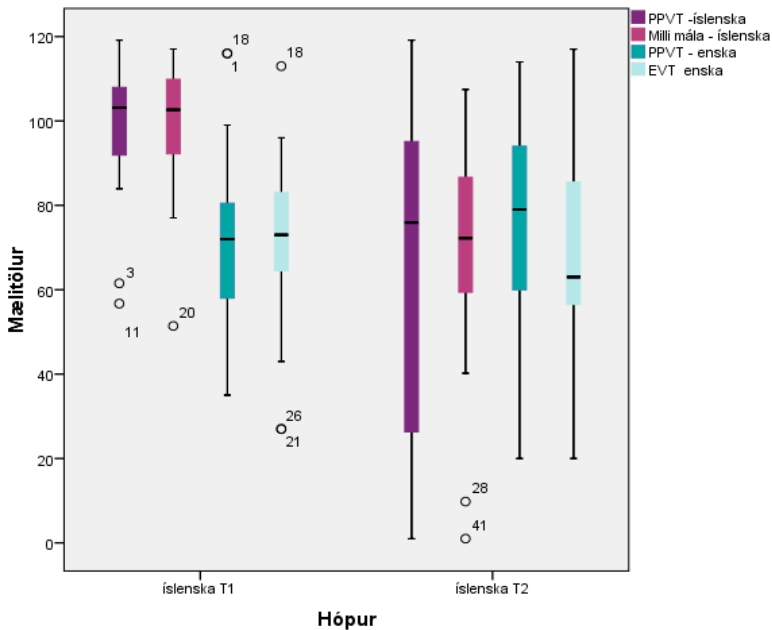
Notaðar voru upptökur þar sem ungmennin (M1, M2 og 2M1) lásu stutta texta á íslensku og ensku. Fyrst lásu þau textann í hljóði og máttu spyrja um orð sem þau könnuðust ekki við eða kunnu ekki að bera fram og voru orðin þá borin fram fyrir þau og útskýrð. Matsfólkið (12 manns), allt á aldrinum 18 til 35 ára, og allt með íslensku sem móðurmál, var ekki þjálfað sérstaklega í því að þekkja hreim, en var beðið að hlusta og meta hvort lesandinn væri með erlendan hreim á skala frá 1 til 9, ef um erlendan hreim væri að ræða, hvaðan viðkomandi væri (Norðurlöndunum, Vestur-Evrópu, Austur-Evrópu, enskumælandi landi, Asíu, annað eða veit ekki), hversu auðvelt væri að skilja viðkomandi og hversu öruggur viðkomandi virtist vera í lestrinum. Hver upptaka var metin þrisvar, en aldrei voru sömu upptökurnar metnar í sömu röð. (Nánar í Elín Þöll Þórðardóttir og Guðlaugur Hávarðarson 2021).

2. Niðurstöður

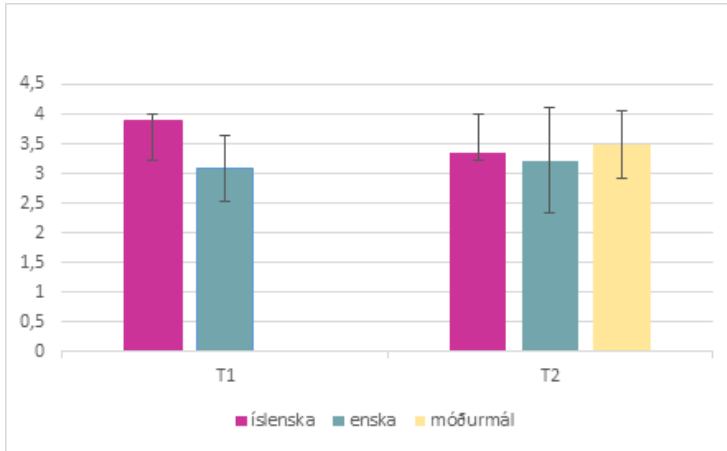
2.1 Málkunnátta

Stöðluðu orðaforðaprófin (Mynd 1) sýndu mikinn mun á M1 og M2 hópunum. M1 hópurinn var greinilega og marktækt sterkari í íslensku en ensku. Hins vegar var ekki marktækur munur á íslensku-

og enskufærni hjá M2 hópnum en mikill munur var á einstaklingum innan hópsins. Niðurstöður sjálfsprottnu málsýnanna voru á sama veg. Íslenskukunnátta M1 hópsins samsvaraði aldursviðmiði stöðluðu prófanna, en M2 hópurinn var hins vegar marktækt fyrir neðan aldursviðmiðið (að meðaltali um 2 staðalfrávikum). Með samanburði við aldursviðmið ensku prófanna samsvaraði kunnátta beggja hópanna kunnátta 7 til 9 ára barna sem hafa ensku sem móðurmál í enskumælandi landi (Bandaríkjunum). Marktæk fylgni mældist milli stöðluðu prófanna og sjálfsmatsins (Mynd 2) á hvoru máli um sig þannig að sjálfsmat á íslensku tengdist niðurstöðum á íslensku en ekki ensku, og öfugt. Þetta styður það að þátttakendur séu færir um að meta hlutfallslega getu sína á málunum sem þeir tala. M1 unglingar mátu sig mun betri í íslensku en ensku, en M2 unglingarnir mátu færni sína nokkuð jafna á íslensku, ensku og móðurmáli sínu; þeir mátu færni sína ekki jafn góða á neinu máli og M1 hópurinn mat íslenskufærni sína.

Mynd 1. Mælitölur M1 og M2 unglinga á formlegum orðafórðaprófum á íslensku og ensku. Meðaltal aldursviðmiðs hvers prófs er 100 og staðalfrávik 15.

Mynd 2. Sjálfsmat þátttakenda í M1 og M2 hópum á getu sinni til að skilja og tala íslensku, ensku og móðurmál sitt (M2 hópur eingöngu), frá 1 = alls ekki, 2 = sæmilega, 3 = vel, og 4 = mjög vel.

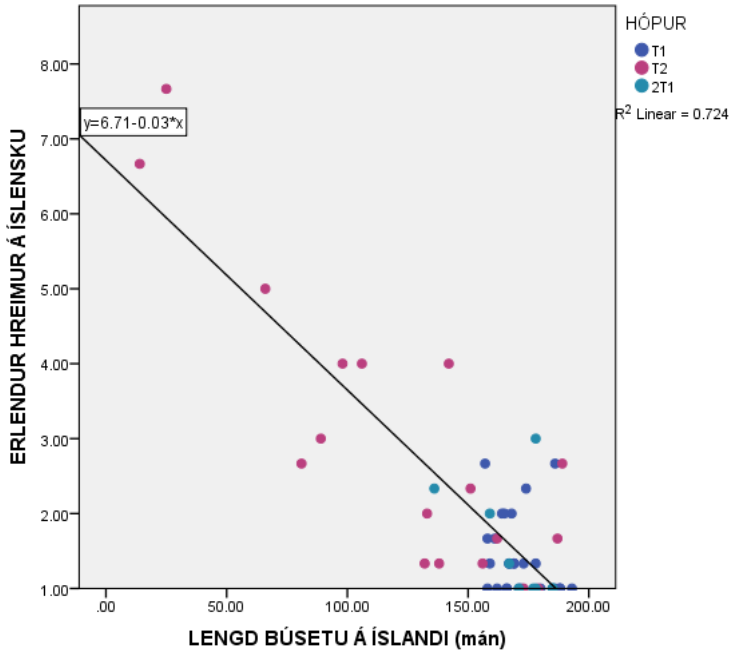
2.2 Viðhorf

Í viðtölunum komu fram *jákvæð*, *neikvæð* og *volg* viðhorf til íslensku, en jákvæð viðhorf voru algengust í báðum hópum (75%). Flest nefndu sem ástæðu það að íslenska er notuð á Íslandi í samskiptum fólks og lýstu mörg þeirri skoðun sinni mjög blátt áfram og virtust líta á hana sem sjálfsagðan hlut. Smærri hópur nefndi menningarlegt gildi íslenskunnar, og þá nær eingögnu M1 þátttakendur, en sú skoðun að mikilvægt væri að varðveita íslenska tungu kom fram í báðum hópum. Vegna þess hve mikið er talað um stöðu íslensku og ensku í fjölmiðlum voru ungmennin spurð beint að því hvort þau hefðu hugleitt þessi mál, en mjög fá játtu því. Fremur stutt svör bentu einnig til þess að þessi aldersflokkur velti þessum málum minna fyrir sér en þau sem skrifa um þau í fjölmiðla. Báðir hópar töldu einnig mikilvægt að læra ensku (um 80%), oftast vegna notagildis hennar til að afla upplýsinga á netinu, til að ferðast og til þess að geta hugsanlega búið í útlöndum um tíma, til að geta fengið góða vinnu og til þess að tala við ferðamenn. Marktækur munur var á svörum hópanna tveggja þegar kom að því hvort erfitt væri að læra íslensku, en 83% M1 hópsins töldu að svo væri á móti einungis 43% M2 hópsins. Þátttakendur í M1 hópnum nefndu mun fleiri ástæður

en M2 hópurinn til þess að íslenska væri erfið, þ.á m. erfiða málfræði, fallbeygingar, erfiða stafi, erfið málfræðiverkefni jafnvel fyrir M1 nemendur, og margir M1 unglínganna töldu fullvíst að ekkert við íslensku væri auðvelt. Þátttakendur í M2 hópnum nefndu mun fleiri atriði sem þau töldu auðveld. Framtíðaráform hópanna voru svipuð. Langflest höfðu áform um menntaskóla- og háskólanám í vísindum eða listum og sum höfðu drauma um glæstan feril á Broadway, sem bílaframleiðendur eða atvinnufólk í íþróttum. Vel yfir helmingur þátttakenda í báðum hópum áformaði að búa á Íslandi, en þau sem vildu búa annars staðar nefndu ýmis lönd og voru hóparnir svipaðir að þessu leyti. Eingöngu 2 þátttakendur í M2 hópnum áformuðu að setjast að í heimalandi foreldra sinna.

2.3 Erlendur hreimur

Eins og búist var við var M2 hópurinn talinn hafa marktækt meiri erlendan hreim á íslensku en hinir tveir hóparnir (M1 og 2M1). Hins vegar var ekki munur á hópnum þegar kom að enskum hreim, en allir hóparnir voru taldir hafa mun meiri hreim á ensku en íslensku (athuga ber að matsfólkið hafði íslensku, ekki ensku, sem móðurmál). Matsfólkið náði sjaldan að geta rétt upp á upprunasvæði þeirra sem þeir töldu vera með hreim. Mun meiri munur var á hópum með tilliti til hreims en því hversu auðvelt var talið að hlusta á þá, og hversu öruggir þeir voru með sig. Tvennt kom fram sem kom mikið á óvart. Fyrir það fyrsta var það ekki svo að engir einstaklingar í M1 hópnum væru taldir hafa erlendan hreim, en eingöngu 11 af 27 M1 unglíngunum fengu einróma dóm um engan hreim á íslensku. Mynd 3 sýnir að M2 unglíngar höfðu almennt minni hreim eftir því sem þeir höfðu búid lengur á Íslandi, en sýnir líka talsverða skörun á hreimi M1 og M2 unglíngna með langa búsetu, þannig að einstaklingar úr báðum hópum eru metnir með hreim á bilinu 1 til 3 af 9.

Mynd 3. Erlendur hreimur unglunga (minnst 1, mest 9) með íslensku sem M1, M2 eða 2M1 eftir lengd búsetu á Íslandi.

3. Umræður

Settar voru fram þrjár tilgátur um þau áhrif sem enskunotkun á Íslandi gæti haft á málanám og málkunnáttu M1 og M2 unglunga. Niðurstöðunar renna stöðum undir fyrstu tilgátuna um að enskunotkun taki dýrmætan tíma frá íslenskunámi, og þá einkum fyrir M2 hópinn sem þegar hefur tvö önnur mál sem þarfnast ástundunar. Þær styðja einnig þriðju tilgátuna um að erlendur hreimur hjá M2 unglingum dragi hugsanlega úr samskiptum þeirra við M1 jafnaldra á íslensku. Hins vegar styðja niðurstöðurnar ekki tilgátu tvö þess efnis að M2 unglingar hafi minni áhuga á íslensku en ensku eða finnist sérstaklega erfitt að læra íslensku.

Mælingar á málkunnáttu unglinganna bentu til þess að íslenska sé mun sterkara mál en enska fyrir M1 hópinn, eins og búast mátti við. Allt öðru máli gegndi um M2 hópinn, en útkoman var að meðal-

tali lág á öllum málunum. Þetta bendir til þess að íslenskt málumhverfi sé frábúgð með málumhverfi flestra landa þar sem M2 hópar hafa verið rannsakaðir, þar sem börn læra móðurmál foreldra sinna ásamt sterkri þjóðtöngu. Engan veginn virðist tryggja að íslenska fylli stóran hluta daglegs málsamfélags M2 barna. Þá er athyglisvert að þó svo að sumir unglinganna hafi góð tök á einhverju málanna sem þeir tala er allur gangur á því hvert málanna það er. Þetta hlýtur að vekja spurningar um stöðugleika íslensks málsamfélags fyrir þennan hóp. Það að M2 hópurinn segist hafa nokkuð jöfn tök á íslensku, ensku og móðurmáli sínu kann við fyrstu sýn að tákna að þar fari vel þrýtyngd ungmenni. Sé það hins vegar haft í huga að bæði íslensku- og enskukunnátta þeirra mælist langt fyrir neðan aldursviðmið lítur útkoman ekki eins vel út.

Hvað veldur því að sumir unglinganna virðast hafa eytt mun meiri tíma í að nota ensku en íslensku þótt þeir búi á Íslandi og gangi í íslenskan skóla? Vitað er að viðhorf til tungumáls getur haft mikil áhrif á hversu vel það lærist sem M2 (Dörneyi 2010; Garndner og Lambert 1985). Niðurstöður viðtalanna sem tekin voru sýna að M2 ungmennin vilja læra íslensku og telja nauðsynlegt fyrir sig að kunna hana vel – það samræmist viðtölum sem tekin hafa verið við fullorðna innflytjendur á Íslandi (Hoffman o.fl. 2021). Það að íslenska sé óvenjulega erfið sem annað tungumál virðist aðallega vera skoðun þeirra sem hafa hana að móðurmáli. Oft heyrast raddir um það í fjölmiðlum að það sé mismunur að ætlast til þess að innflytjendur læri íslensku (t.d. Ritstjórn Eyjunnar 2019) og þeirri skoðun lýst að það sé greiddi við innflytjendur að gera ekki kröfu um að þeir tali íslensku. Hins vegar eru dæmi um það á Íslandi og öðrum löndum að M1 hópar geri slíkt undir niðri og hugsanlega ómeðvitað til þess að viðhalda aðskilnaði milli innfæddra og aðfluttra (Hoffmann o.fl. 2021; c.f. King og Ganuza 2005). Viðtölin benda til þess að slök íslenskukunnátta M2 ungmenna sé ekki tilkomin af áhugaleysi af þeirra hálfu.

Niðurstöður mats á hreimi bentu til þess að M2 unglingar hefðu flestir merkjanlegan hreim á íslensku sem styður þriðju tilgátuna um að erlendur hreimur geti haft neikvæð áhrif á getu þeirra til að eiga samskipti á íslensku. Við slíkar aðstæður gæti enska virst betri kostur því þó svo að M2 ungmennin væru talin hafa umtalsverðan

erlendan hreim þegar þau töluðu ensku átti slíkt hið sama við um M1 unglunga. Flestir M2 unglunganna með langa búsetu höfðu lítinn eða engan erlendan hreim á íslensku. Mikill hreimur eftir langa búsetu getur þess vegna verið vísbending um litla þátttöku í íslensku málsamfélagi og þar með fá tækifæri til að bæta sig í íslensku. Á óvart kom að mikil skörun var á hreimi M1 unglunga og M2 unglunga með langa búsetu, sem kom m.a. til af því að þó nokkrir M1 unglungar voru taldir hafa erlendan hreim. Flege o.fl. (2006) nefna að ef einhver breytileiki greinist á hreim M1 þátttakenda, þá sé samt ekki hægt að segja að þeir hafi erlendan hreim. Þeirra lausn var að skilgreina ákveðið bil á mati sem hreimlaust. Önnur skýring sem gæti átt við hér er að hreimur sé hugsanlega að breytast vegna enskunotkunar en sýnt hefur verið að það að tala fleiri en eitt tungumál að staðaldri hefur áhrif á hreim á báðum (eða öllum) málunum (Flege o.fl. 1997). Hvað sem því líður, þá þarf líka að skýra þá skörun sem var á M1 og M2 hópunum. Hugsanlegt er annars vegar að bæði M1 og M2 eintaklingar á þessu bili séu raunverulega með erlendan hreim, eða, hins vegar, að báðir hóparnir séu innan marka innfæddes hreims, sem hugsanlega sé nýrri útgáfa en sú sem matsfólkið hafði vanist, eða bara breytileiki sem sumum þykir eðlilegur en öðrum ekki. Þá ber að athuga að fólk greinir hreim ekki eingöngu út frá því sem það heyrir heldur líka út frá því sem það sér og öðru því sem það veit um þann sem talar (Hansen o.fl. 2018). Matsfólkið í þessari rannsókn hafði engar upplýsingar aðrar en upptökurnar. Mikilvægt að berjast gegn fordómum sem tengjast erlendum hreim.

3.1 Samantekt og lokaorð

Hér hefur verið farið hratt yfir helstu niðurstöður um þætti málkunnáttu sama hóps unglunga með íslensku sem fyrsta eða annað mál – mun ítarlegar er sagt frá þeim þar sem þær birtust upphaflega á ensku (Elín Þöll Þórðardóttir 2021a, 2021b; Elín Þöll Þórðardóttir og Guðlaugur Hávarðarson 2021). Niðurstöðurnar benda til þess að málumhverfi M2 barna á Íslandi styðji ekki nærri nógu vel við málþroska þeirra og haldi ekki nægilega vel utan um að þau læri íslensku né heldur að þau læri a.m.k. eitt tungumál mjög vel, en þegar fram í sækir fjölgar þeim aðstæðum þar sem þörf er á flókinni málkun-

áttu sem ekki er hægt að framkalla með því að setja saman einfaldari kunnáttu sem viðkomandi hefur á öðrum tungumálum. Tvítyngi og fjöltyngi barna er alls ekki sjálfsgæður hlutur. Það að börn búi í samfélagi þar sem fleiri en eitt tungumál eru í boði með einhverjum hætti tryggir alls ekki að einstök börn læri þau öll né að þau læri þau vel (Pearson 2007). Málumhverfi eru misákjósanleg fyrir tvítyngda og fjöltyngda máltöku. Svo virðist sem Ísland sé ekki sérlega ákjósanlegt málsamfélag fyrir fjölda M2 barna. Sú sérstaða Íslands að enska er þar sýnileg, jafnvel fyrir almenning og börn í daglegu lífi, á öllum stundum dags og jafnvel inni á heimilum þeirra, virðist eiga þar mikinn hlut að máli vegna þess að við það minnkar til muna sá tími sem annars færi í að nota og læra íslensku.

Niðurstöður þessara rannsókna bætast við margar fyrri rannsóknir sem sýna ónóga íslenskukunnáttu meðal M2 ungmenna (sjá umfjöllun fyrir í þessari grein). Slíkar niðurstöður benda til þess að þörf sé á öflugri íslenskukennsku og aðgerðum til að auka þátttöku M2 ungmenna í íslensku málsamfélagi. Í stefnumótun í málefnum ungra innflytjenda á Íslandi heyrir oft að lykilatridi í því að styrkja íslenskukunnáttu M2 barna sé að styðja við móðurmál þeirra (t.d. Íslensk málnefnd 2021). Í þingsályktunartillögu Mennta- og menningarmálaráðherra um stöðu íslenskrar tungu, þar sem rætt er um mikilvægi þess að tryggja börnum innflytjenda góða íslenskukunnáttu (Þingskjal 631-443 2018–19) stendur í 3. grein:

Móðurmál er undirstaða annars tungumálanáms og því þarf að vinna markvisst að því að viðhalda og styrkja móðurmál barna í íslensku málumhverfi, svo sem leik- eða grunnskóla. Sé það ekki gert getur það haft neikvæð áhrif á þróun lestrarfærni þeirra og námsframvindu í íslensku sem öðru máli sem og tungumálanámi almennt.

Þarna er aðaláhersla lögð á gildi fyrsta (móður) máls, en minna gert úr þörfinni á því að kenna börnum íslensku beint. Þetta mætti endurskoða. Sannarlega skipa móðurmál stóran sess í fjölskyldulífi, ættartengslum og sjálfsmynd barna (Wong Fillmore 1991). Algengast er að innflytjendur telji mikilvægt að tala móðurmál sitt við börnin sín en jafnframt er algengt að þeir telji ekki síður mikilvægt að þau læri tungumál landsins sem þau búa í (t.d. Harpa Hrönn Gísladóttir

2022; Lee 2018). Menningarlegt og tilfinningalegt mikilvægi móðurmáls barna er óumdeilt, en það jafngildir því ekki að móðurmál séu undirstaða alls annars málanáms né að móðurmálskunnátta sé skilyrði fyrir öðru málanámi. Máltaka barna tengist fyrst og fremst magni og gæðum samskipta á hverju máli um sig. Þess vegna er algengt að mál samfélagsins verði með tímanum og í mörgum tilfellum snemma sterkasta mál barna sem tala annað móðurmál heima. Af sömu ástæðu er ólíklegt að börn innflytjenda læri móðurmál foreldra sinna eins vel og börn sem alast upp þar sem það mál ríkir í samfélaginu (Gathercole og Thomas 2009; Montrul 2011). Fyrir börn sem hefja að læra tvö mál einhvern tímann frá fæðingu til upphafs skólagöngu skiptir það hversu gömul þau voru við upphaf tvítyngis nánast engu máli þegar tekið hefur verið tillit til þess tíma sem þau verja í hvoru málumhverfi fyrir sig (Elín Þöll Þórðardóttir 2019; Unsworth 2016). Þá hafa rannsóknir bent til þess að til að læra að lesa á öðru tungumáli (M2) þurfi börn ákveðna færni í að tala það mál, og að lestrarfærni færast ekki beint á milli fyrsta og annars máls (ErDOS o.fl. 2011). Möguleikar M2 barna á að læra að lesa á íslensku útheimta þess vegna að heildarmálkunnátta þeirra sé góð miðað við aldur og að umtalsverður hluti hennar sé á íslensku. Rannsóknir á ungum tvítyngdum börnum með málþroskaröskun sýna einnig að þau hafa gagn af inngripi hvort heldur er á móðurmáli sínu eða sínu öðru máli, jafnvel þegar inngripið beinist að þeirra veikara mál (t.d. Ebert o.fl. 2014; Elín Þöll Þórðardóttir o.fl. 2015). Þessar sömu rannsóknir á ungum börnum sýna líka að framfarir verða í því máli sem inngripið beinist að, en færast ekki yfir á hitt tungumálið. Hins vegar geta eldri börn, sem öðlast hafa meiri málvitund nýtt vissa málkunnátta á báðum málum sem þau lærðu á öðru hvoru málinu, en slíkt getur alveg eins gengið frá öðru máli yfir í móðurmálið (t.d. Peterson o.fl. 2006). Þess vegna væri réttara að segja að sterk kunnátta á einhverju máli styðji annað málanám án þess þó að tryggja að það verði að raunveruleika, nema tilskilin ástundun sé lögð á önnur mál.

Börn sem læra íslensku aðallega í leikskóla og skóla, en tala annað mál heima hjá sér, læra málin tvö samhliða og þau læra bæði málin á sama hátt, með því að hlusta á og tala við annað fólk. Líklegt er að þau læri sum orð fyrst á öðru málinu en önnur orð fyrst á hinu.

Þannig getur reyndar verið mjög óljóst að rétt sé að kalla annað málið M1 og hitt M2, þótt venja sé fyrir því að kalla mál heimilisins M1. Þess vegna er mikilvægt að leggja ekki of mikla áherslu á það hvert málanna fær hvaða númer. Númeraröðin tengist því einatt hvert málanna barnið heyrði fyrst en samsvarar því ekki endilega seinna hversu vel barnið kann málið eða hvort málið það kýs helst að tala. Þetta kemur reyndar vel fram í fyrstu könnuninni sem rætt var um í þessari grein, en fyrir mörg M2 ungmennanna var alls ekki ljóst hvaða númer passaði best við hvaða mál.

Þegar til lengri tíma er litið er nauðsynlegt fyrir fjöltyngd börn að a.m.k. eitt mál hafi verið ástundað að því marki að það verði verulega sterkt. Fyrir tvítyngd börn kemur þetta nokkurn veginn af sjálfu sér þar sem helmingur vökustunda nægir fyrir hvort mál um sig. Þegar málin eru þrjú er meiri hættu á ferðum, eins og íslenskar aðstæður sýna (Elín Þöll Þórðardóttir 2021a), en þó ekki þar sem aðstæður haga því þannig að eitt málið fær langmesta ástundun (sjá Mieszkowska o.fl. 2017). Það að íslenska nái ekki að verða sterkasta, eða jafnvel sterkt mál, fyrir stóran hóp M2 barna og síðar unglunga bendir til þess að staða hennar sé ekki eins sterk og staða þeirra tungumála sem mest hafa verið rannsökuð sem M2 tvítyngdra barna. Á Íslandi er skóla-dagurinn stuttur og mörg dæmi eru um að frístundatímar barna og unglunga, svo sem íþróttir og tónlistarkennsla, fari fram á ensku, en það kemur fram í spurningalistum sem foreldrar fylla út um málumhverfi barna sinna (Elín Þöll Þórðardóttir 2020; 2021a). Þar við bætist að margs konar starfsemi sem snýr að almenningi fer eingöngu fram á ensku þar sem margt starfsfólk í afgreiðslustörfum kann ekki íslensku. Hvers vegna Íslendingar telja það eðlilegt er til umhugsunar og kann að tengjast togstreitu í óljósri afstöðu þeirra til þjóðtöngu og bókmenntamáls sem er í senn smátunga á alþjóðavettvangi. En allt þetta hefur gríðarleg áhrif og skapar aðstæður sem valda losi í mál-töku M2 barna og unglunga og koma í veg fyrir að þau læri íslensku að sama marki og M1 jafnaldrar, sem þó er nauðsynlegt til að tryggja þeim sömu möguleika og tækifæri. Staðbundnar aðgerðir eins og það að bjóða M2 nemendum aukatíma í íslensku geta hjálpað til en veга ekki þungt á móti því að stórum hluta dagsins er varið í önnur tungumál. Til að breyta þessu þyrfti skýra stefnu um stöðu íslenskrar tungu og íslenskukennslu.

HEIMILDIR

- Abrahamsson, N. og K. Hyltenstam. 2009. „Age of onset and nativeness in a second language: Listener perception versus linguistic scrutiny.“ *Language Learning* 59, 249–306.
- Aðalheiður Einarsdóttir. 2016. „Íslenskukennsla tvítýngdra nemenda í tíu grunnskólum á höfuðborgarsvæðinu“. Óbirt meistaraaritgerð. Reykjavík: Háskóli Íslands.
- Ásrún Jóhannsdóttir. 2018. „English exposure and vocabulary proficiency at the onset of English education“ Í *Language development across the life span: The impact of English on education and work in Iceland*, ritstýrt af Birnu Arnbjörnsdóttur og Hafðísi Ingvarsdóttur, 57–78. Cham, Sviss: Springer.
- Bedore, L., E. Peña, Z. Griffin og G. Hixon. 2016. „Effects of age of English exposure, current input/output and grade on bilingual language performance.“ *Journal of Child Language* 43, 687–706.
- Birna Arnbjörnsdóttir. 2018. „The policies and contexts that frame English education and use in Iceland“. Í *Language development across the life span: The impact of English on education and work in Iceland*, ritstýrt af Birnu Arnbjörnsdóttur og Hafðísi Ingvarsdóttur, 19–37. Cham, Sviss: Springer.
- Birna Arnbjörnsdóttir og Hafðís Ingvarsdóttir, ritstj. 2018. *Language development across the life span. English in Iceland: From input to output*. Cham, Sviss: Springer.
- Braun, V. og V. Clarke. 2006. „Using thematic analysis in psychology.“ *Qualitative Research in Psychology* 3 (2): 77–101.
- DeWilde, V., M. Brysbaert og J. Eyckmans. 2019. „Learning English through out-of-school exposure. Which levels of language proficiency are attained and which types of input are important.“ *Bilingualism, Language and Cognition* 23 (1), 1–42.
- Dunn, L. og D. Dunn. 2019. *Peabody Picture Vocabulary Test-Third Edition*. Circle Pines, MN: American Guidance Service.
- Dunn, L. og D. Dunn. 2007 *Peabody Picture Vocabulary Test*, 4. útgáfa Bloomington, MN: Psychological Corporation.
- Dörnyei, Z. 2010. „Motivation and self motivation“. *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition*. New York, NY: Routledge.
- Ebert, K., K. Kohnert, G. Pham, J. Disher og B. Payesteh. 2014. „Three treatments for bilingual children with primary language impairment: Examining cross-linguistic and cross-domain effects.“ *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 57, 172–186.
- Ehala, M. og L. Niglas. 2006. „Language attitudes of Estonian secondary school students.“ *Journal of Language, Identity, Education* 5 (3): 209–227.
- Elín Þöll Þórðardóttir. 2008. „Language specific effects of task demands on the manifestation of specific language impairment: A comparison of English and Icelandic.“ *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 51 (4): 922–937.
- Elín Þöll Þórðardóttir. 2011a. „The relationship between bilingual exposure and

- vocabulary development." *International Journal of Bilingualism* 14 (4): 426–445.
- Elín Þöll Þórðardóttir. 2011b. *Milli mála: mat á íslensku sem öðru máli*. Reykjavík: Framsaga.
- Elín Þöll Þórðardóttir. 2015. „The relationship between bilingual exposure and morphosyntactic development." *International Journal of Speech Language Pathology* 17 (2): 97–114.
- Elín Þöll Þórðardóttir. 2016. „Morphological errors are not a sensitive marker of language impairment in Icelandic children age 4 to 14 years." *Journal of Communicative Disorders* 62, 82–100.
- Elín Þöll Þórðardóttir. 2019. „Amount trumps timing in bilingual vocabulary acquisition: Effect of input in simultaneous and sequential school-age bilinguals." *International Journal of Bilingualism* 23 (1): 236–255.
- Elín Þöll Þórðardóttir. 2020. „Are background variables good predictors of need for L2 assistance in school? Effects of age, L1 amount, and timing of exposure on Icelandic language and nonword repetition scores." *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 23 (4): 400–422.
- Elín Þöll Þórðardóttir. 2021a. „Adolescent language outcomes in a complex trilingual context: When typical does not mean unproblematic." *Journal of Communication Disorders* 89. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S00219242-0301283?-via%3Dibub>
- Elín Þöll Þórðardóttir. 2021b. „National language in a globalized world: Are adolescents in Iceland more motivated to learn English than Icelandic?" *Journal of Multilingual and Multicultural Development* (2021b): <https://doi.org/10.1080/01434632.2021.1879090>
- Elín Þöll Þórðardóttir og Anna Guðrún Júlíusdóttir. 2013. „Icelandic as a second language: A longitudinal study of language knowledge and processing by school-age children." *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 16 (4): 411–435.
- Elín Þöll Þórðardóttir og Guðlaugur Hávarðarson. 2021. „Accent, comprehensibility and confidence in a second and third language of adolescents: How do they relate to language proficiency and language interactions?" *Journal of Speech Language and Hearing Research* 64 (12): 4828–4844.
- Elín Þöll Þórðardóttir, S. Ménard, G. Cloutier, E. Pelland-Blais og S. Rvachew. 2015. „Effectiveness of monolingual L2 and bilingual language intervention for children from minority language groups: A randomized control trial." *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 58 (2): 287–300.
- Erdos, C., F. Genesee, R. Savage og C. Haigh. 2011. „Individual differences in second language learning outcomes." *International Journal of Bilingualism* 15 (1): 3–25.
- Flege, J., D. Birdsong, E. Bialystok, M. Mack, H. Sung og K. Tsukoda. 2006. „Degree of foreign accent in English sentences produced by Korean children and adults." *Journal of Phonetics* 34, 153–175.
- Flege, J., E. Frieda og T. Nowawa. 1997. „Amount of native-language (L1) use affects the pronunciation of the L2." *Journal of Phonetics* 25, 169–186.
- Frizelle, P., P. Thompson, D. McDonald og D. Bishop. 2018. „Growth in syntactic

- complexity between four years and adulthood: evidence from a narrative task.“ *Journal of Child Language* 45 (5): 1174–1197.
- Gardner, R. og W. Lambert. 1985. „Motivational variables in second language acquisition.“ *Canadian Journal of Psychology* 13, 266–272.
- Gathercole, V. og E. Thomas. 2009. „Bilingual first-language development: Dominant language takeover, threatened minority language take-up.“ *Bilingualism, Language and Cognition* 12, 213–237.
- Gestur Guðmundsson. 2013. „Innflytjendur í íslenskum framhaldsskólum“ *Netla* 31.
- Hansen, K., T. Rakic. og M. Steffens. 2018. „Foreign-looking native-accented people: More competent when first seen rather than heard.“ *Social Psychological and Personality Science* 9 (8): 1001–1009. DOI: 10.1177/1948550617732389
- Harpa Hrönn Gísladóttir. 2022. „Skóðanir foreldra tvítýngdra barna á tvítýngi og ráðleggingar sem þau hafa fengið varðandi tvítýngi barna sinna“ Óbirt meistara-
raritgerð. Reykjavík: Háskóli Íslands.
- Hoffmann, L., P. Innes, A. Wojtynska og Unnur Dís Skaptadóttir. 2021. „Adult immigrants’ perspectives on courses in Icelandic as a second language: Structure, content and inclusion in the receiving society.“ *Journal of Language, Identity, Education*: DOI: 1080/15348458.2021.1988855
- Hjördís Hafsteinsdóttir. 2016. „Íslenskukunnátta tvítýngdra barna. Tengsl staðlaðra málþroskaprófa og málsýna.“ Óbirt meistara-
raritgerð. Reykjavík: Háskóli Íslands.
- Hoff, E., C. Core, S. Place, R. Rumiche, M. Senior og M. Parra. 2012. „Dual language exposure and early bilingual development.“ *Journal of Child Language* 39, 1–27.
- Íslensk málnefnd. 2021. „Ályktun um stöðu íslenskrar tungu.“ Sótt af: <https://islen-skan.is/images/Alyktanir-pdf/Alyktun2021.pdf>.
- Jackson, C., C. Schatschneider og L. Leaox. 2014. „Longitudinal analysis of receptive vocabulary growth in young Spanish-English-speaking children from immigrant families.“ *Language, Speech and Hearing Services in Schools* 45, 40–51.
- King, K. og N. Ganuza. 2005. „Language identity and education trans migration: Chilean adolescents in Sweden.“ *Journal of Language Identity and Education* 4, 179–199.
- Lee, M., R. Shetgiri, A. Barina, J. Tillitski og G. Flores. 2015. „Raising bilingual children: A qualitative study of parental attitudes, beliefs, and intended behaviors.“ *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 37, 503–521.
- Mieszkowska, K., M. Łuniewska, J. Kołak, A. Kacprzak, Z. Wodniecka og E. Haman. 2017. „Home language will not take care of itself: vocabulary knowledge in trilingual children in the United Kingdom.“ *Frontiers in Psychology* 8, 1358. doi: 103389/fpsy.2017.01358
- Milton, J. „The development of vocabulary breadth across CEFR levels: A common basis for the elaboration of language syllabuses, curriculum guidelines, examinations and textbooks across Europe.“ 2010. *EuroSLA Monograph Series 1: Communicative proficiency and linguistic development*, 211–232.
- Montrul, S. 2011. „The linguistic competence of heritage speakers.“ *Studies in Second Language Acquisition* 33, 155–161.

- Munro, M. og T. Derwing. 1995. „Foreign accent, comprehensibility and intelligibility in the speech of second language learners.“ *Language Learning* 45, 73–97.
- Nippold, M., L. Hesketh, J. Duthie og T. Mansfield. 2005. „Conversational versus expository discourse: A study of syntactic development in children, adolescents and adults.“ *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 48 (5): 1048–1064.
- OECD. 2018. „Education at a Glance. Country note: Iceland“. París: OECD Publishing. Sótt af: <http://gpseducation.oecd.org/Content/EAGCountryNotes/ISL.pdf>
- Pearson, B. 2007. „Social factors in childhood bilingualism in the United States.“ *Applied Psycholinguistics* 28, 399–410.
- Petersen, D., B. Thompsen, M. Guiberson og T. Spencer. 2006. „Cross-linguistics interactions from second language to first language as the result of individualized narrative language intervention with children with and without language impairment.“ *Applied Psycholinguistics* 37, 703–724.
- Prochazka, K. og G. Vogl. 2011. „Quantifying driving factors for language shift in a bilingual region.“ *PNAS (Proceedings of the National Academy of Science of the United States of America) Early Edition* 1–5 www.pnas.org/710.1073/pnas/1617.252114
- Ritstjórn Eyjunnar, DV 16. september 2019. Sótt af: <https://www.dv.is/eyjan/2019/09/16/haestarettarlogmadur-vill-skikka-utlendinga-til-ad-laera-islensku-rasimi-spyr-ekki-um-stadreyndir/>
- Rioux, E.-J. og Elín Þöll Þórðardóttir. 2022. „Complex Syntactic Abilities of French Monolingual and French-English Bilingual Adolescents in Conversational and Expository Discourse.“ Kynnt á ráðstefnu SAC-OAC (Speech-Language og Audiology Canada Conference), Vancouver, Kanada..
- Samuel Lefever. 2010. „English skills of young learners in Iceland. I started talking English when I was 4 years old. It just bang...just fall into me“. *Menntakvika*, 1–17.
- Schmid, M. 2019. „Here is how your foreign accent can unfairly destroy your credibility.“ *The Conversation* 20. okt. <https://theconversation.com/heres-how-your-foreign-accent-can-unfairly-destroy-your-credibility-125981>
- Sigríður Ólafsdóttir, Freyja Birgisdóttir, Hrafnhildur Ragnarsdóttir og Sigurgrímur Skúlason. 2016. „Orðaforði og lesskilningur hjá börnum með íslensku sem annað mál: Áhrif aldurs við komuna til Íslands.“ *Netla Sérrit*, 1–25.
- Sigríður Sigurjónsdóttir og Iris Nowenstein. 2021. „Language acquisition in the digital age: L2 English input effects on children’s L1 Icelandic.“ *Second Language Acquisition* 57, 697–723.
- Skutnabb-Kangas, T. 2008. „Human rights ad language policy in education.“ Í *Language policy and political issues in education* 55–65 (1. Bindi af *Encyclopedia of Language and Education*). Ritstýrt af S. May og N. Hornberger. New York, NY: Springer.
- Souza, A., K. Byers-Heinlein og D. Poulin-Dubois. 2013. „Bilingual and monolingual children prefer native-accented speakers.“ *Frontiers in psychology* 23. doi: 10.3389/fpsyg.2013.00953
- Sun, L. og M.A. Nippold. 2012. „Narrative writing in children and adolescents:

- Examining the literate lexicon.“ *Language, Speech, and Hearing Services in Schools* 43, 2–13.
- Tawalbeh, A. 2019. „Theoretical approaches and frameworks to language maintenance and shift research – A critical review.“ *APPLES* 13, 23–44.
- Unsworth, S. 2016. „Early child L2 acquisition: Age or input effects? Neither or both?“ *Journal of Child Language* 43, 608–634.
- Wong Fillmore, L. 1991. „When learning a second language means losing the first.“ *Early childhood research quarterly* 6, 323–346.
- Williams, K. 2007. *Expressive Vocabulary Test*, 2 útgáfa. Bloomington, MN: Psychological Corporation.
- Þingskjal 631–443. Mál (2018–2019). „Tillaga til þingsályktunar um að efla íslensku sem opinbert mál á Íslandi.“ Sótt af: <https://www.althingi.is/altext/149/s/0631.html>

ÚTDRÁTTUR

Áhrif ensku á málkunnáttu unglunga sem hafa lært íslensku sem fyrsta eða annað mál

Aukin enskunotkun á Íslandi veldur því að mörg börn sem tala íslensku sem móðurmál (M1) læra hana að einhverju leyti við tvítungisáðstæður og börn sem tala íslensku sem annað mál (M2) sem eitt af þremur málum. Þessar áðstæður gætu skapað tækifæri til fjöltungis, en í ljósi þess að íslenskukunnátta M2 hópa hefur mælst lág er vert að kanna hvort enska hafi þar áhrif á. Í greininni er sagt frá þremur rannsóknum sem beindust að íslensku- og enskukunnáttu M1 og M2 unglunga, hvaða viðhorf þau hafi til þessara tungumála og hvort þau tali þau með erlendum hreim. Enskukunnátta beggja hópa var svipuð. Hjá M1 hópnum bættist enska við sterka íslenskukunnáttu. Hjá M2 hópnum var kunnátta hins vegar undir aldursvæntingum á öllum tungumálum þeirra og breytileiki mjög mikill milli einstaklinga. Niðurstöðurnar benda til þess að M2 unglingar hafi mikinn áhuga á að læra íslensku en ónóg tækifæri til þess.

Lykilorð: tvítunging, þrítunging, fjöltunging, viðhorf, erlendir hreimur

ABSTRACT

The influence of English on the language proficiency of youth who have learned Icelandic as a first or second language

As a result of increased use of English in Iceland, many children whose mothertongue (L1) is Icelandic learn it to some extent in a bilingual context, and children for whom Icelandic is their second language (L2) learn it as one of three languages. This environment could lead to opportunity for multilingualism; however, in light of research showing low Icelandic levels among L2 children, the impact of English warrants examination. This article reviews three studies focusing on the Icelandic and English proficiency of L1 and L2 adolescents, their views towards these languages, and whether they speak them with a foreign accent. The English proficiency of the groups was similar. For the L1 group, English complemented a strong Icelandic proficiency. For the L2 group, however, proficiency was below age expectations in all their languages, with large individual variability. The results suggest that L2 adolescents are very interested in learning Icelandic, but have insufficient opportunity to do so.

Keywords: bilingualism, trilingualism, multilingualism, motivation, foreign accent